

ČETNIŠKI ZLOČIN V PRLEKIJI 1944

Marijan F. Kranjc, generalmajor v pokoju

Članek objavljen v Zgodovinskih listih, Ljutomer, 1/2011.

Prvi trije štajerski četniki

Samozvani poveljnik štajerskih četnikov Jože Melaher - Zmagoslav, učitelj iz Pobrežja pri Mariboru, se je v začetku leta 1943 s troje domačih skrivačev, Mirkom Knupležem, sinom viničarja iz Sv. Petra pri Mariboru in Milkom Golobom, študentom iz Zlatoličja, skrival v t. i. »Lisičjih jamah« pod Kamenščakom pri Dupleku.

Za njihovo skrivališče je zvedela sorodnica Poštrakovih iz Dupleka in skrivače prijavila Gestapu v Mariboru. Nemški orožniki so obkolili skrivače, vendar niso odločno nastopili, ker je bil Melaher tudi agent nemškega Abwehra. Dne 5. Februarja 1943, drugi dan »obleganja«, so zakurili slamo pred vhodom v jamo, da bi tako skrivače prisilili, da zapustijo skrivališče. Zaradi dima in pomanjkanja zrake se je Knuplež skušal rešiti iz begom iz jame, vendar je bil ranjen, zatem pa mu je orožnik ... s puškinim kopitom razbil glavo. Ker se ostala dva skrivača nista pojavila, so orožniki zmetali v jamo nekaj ročnih bomb in zapustili prizorišče spopada.

Melaher in Golob, vsa izmučena, sta se ponoči izmuznila iz »Lisičje jame« in se skrivala pri svojih pajdaših v okolici. Kmalu zatem sta se ločila, saj je Golob prek strica Lešnika odšel k partizanom na Pohorje.

Ker je Melaher mislil, da jih je izdal Jernej Poštrak iz Dupleka, ga je četniška trojka nekaj dni zatem na domu pretepla in zagrozila z likvidacijo. Zato se je skrival po Avstriji in 1950 emigriral v Avstralijo, kjer so hčerke po 66 letih našle njegov grob in drugo družino.

Skupina četnikov je sredi februarja 1944 prav tako fizično pretepla orožnika Jožeta Glonarja, ki je že omenjenemu skrivaču Knupležu s puškinim kopitom razbil glavo.

Dne 13. maja 1944 pa so trije četniki zverinsko umorili Ivana Ruesa, občinskega tajnika v Sp. Dupleku, Maistrovega borca in pripadnika VKJ. Pred celo družino so mu razbili glavo, starejšo hčerko Heleno pa ostrigli na balin. Mrliški list sem marca letos pridobil na UE Maribor.

Po osvoboditvi naj bi se rešeni skrivač Milko Golob, poznejši partizan in častnik Ozne na Ptuj in v Lendavi, maščeval tajniku Ivanu Ruesu, orožniku Jožetu Glonarju in splavarju Jerneju Poštraku.

O štajerskih četnikih je Katja Zupanič, sedaj sodelavka muzeja na Ptuj, napisala diplomsko delo in 2004 izdala tudi knjigo z naslovom *Četništvo na Štajerskem*, sam pa sem obširneje o tem pisal v zgodovinskem Glasilo ZD Gornja Radgona, 2006, v Nedeljskem Dnevniku 2007 in na svoji spletni strani. V svoji knjigi *Plava garda – zaupno poveljnिकovo poročilo*, sem pojavo štajerskih četnikov samo omenil, saj so se dejansko vključili v JVvD šele aprila 1945. V lokalni zgodovini so po Prlekiji in Dravskem polju imeli dokajšen vpliv s svojim časopisom *Kri in zemlja*, le malo pa je znana njihova javna kolaboracija z Nemci od januarja 1945, kakor tudi tajno sodelovanje Melaherja z nemškim Abwehrom.

V pismu Večeru je leta 2006 pokojna Danijela Petrovič iz Maribora, bivša interniranka iz Šterntala, prva javno opozorila na grozovit četniški zločin nad

Ivanom Ruesom, po osvoboditvi pa naj oznovci likvidirali njegovo soprogo Marijo in starejšo hčerko Heleno! Mrliških listov pa zanju nisem mogel pridobiti.

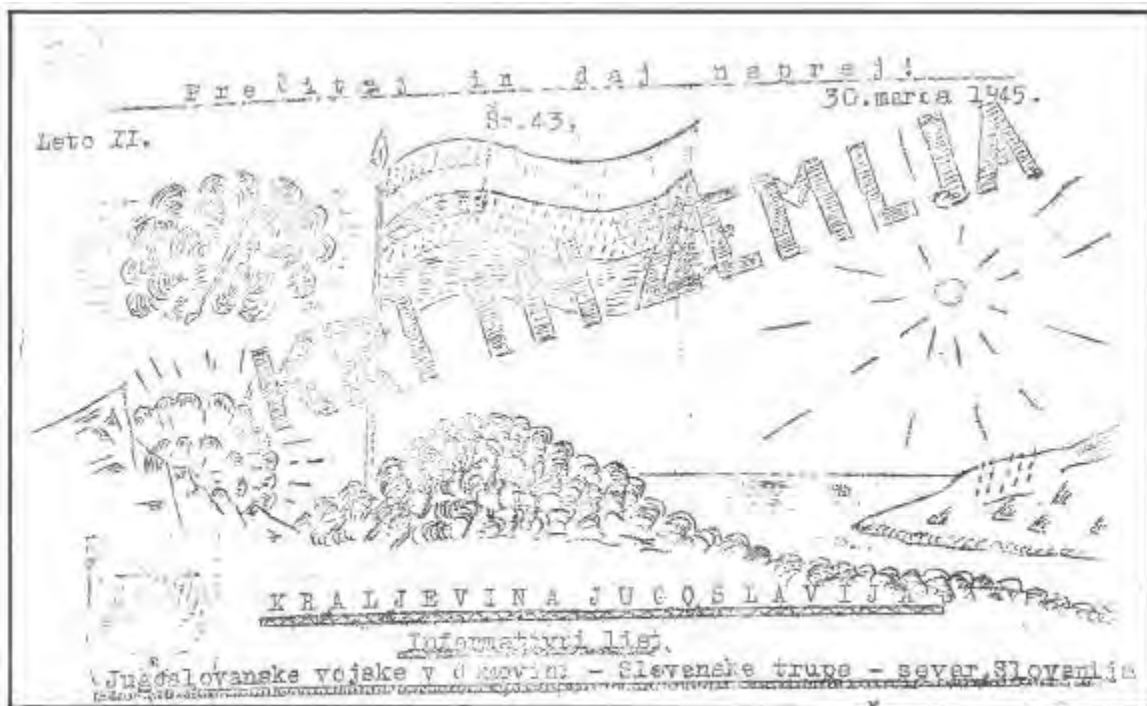
Četnik Jože Melaher – vojni zločinec

Jože Melaher - Zmagoslav, vodja štajerskih četnikov, tudi agent Abwehra in nemški kolaborant (s Steindlom), v svojih spominih seveda ni omenil zločinov, ki jih je storila njegova enota v okolici Dupleka in drugod po Štajerskem.

Jože Melaher - Zmagoslav, samozvani poveljnik štajerskih četnikov, 1945, Malečnik (Svobodna Slovenija, Argentina, 1965)

V ARS se nahajajo podatki in akt S-4249, po katerem je bil leta 1945 proglašen za vojnega zločinca, saj so ugotovili, da je kriv za 7 umorov aprila 1945 pri »čiščenju terena« v trikotniku Laško-Zidani most-Sevnica, 2. maja 1945 pa naj bi »uničili« še neko enoto Kozjanskega odreda. Melaher je v svojih spominih zvalil nekaj krivde na račun svojega skrivaškega tovariša, Milka Goloba - Zvonka, ki je najprej opravljal do 1945 partijske funkcije v Ptujju, zatem pa postal častnik (kapetan) Ozne na Ptujju in služboval v Lendavi, Kopru in Ljubljani. Tako naj bi se Golob po osvoboditvi maščeval sinu in hlapcu kmetije, njihovih simpatizerjev, kjer sta se po begu skrivala. Omenjena sta jima podarila čevlje, saj sta iz »Lisičje jame« bosa pribežala k njim, Golob pa se je potem še nekaj časa tam tudi skrival. Zato Melaher, dobro obveščen v ZDA, tudi napiše v svojih spominih, da sta pozneje domači sin in hlapec postala četnika in zatem tudi vrnjena iz Vetrinja.

Kri in zemlja, Informativni list JVvD - Slovenske trupe, št. 43, 30. 3. 1945
(Osebni arhiv I. H. - podnarednika »Rado«)

506

Gend.Kreis Radkersburg (Luttenberg) :

Gend.Posten Stainztal :

21.10.44 19.30 - 21.00 Uhr Auftreten von 60-70 Banditen in Stainztal. Überfall auf Gend.Posten Stainztal, Waffen u. Munition geraubt, Pfarrerköchin erschossen.
Bewaffnung : Granatwerfer, MP., Gewehre, Pistolen.
Bekleidung : Braune Unif. mit jugosl. Knöpfen.

Untersuchung sofort eingeleitet, erhöhte Alarmbereitschaft für Kreis abgeordnet.
Zur Verstärkung stellt Auffangstelle (Kdo.d.Sch.Graz) 1/30 zur Verfügung. Inmarschetzung voraussichtlich 24.10.1944.

In allen erforderlichen Fällen Gend.Kräfte eingesetzt.

F.d.R.
Bez.Obw.d.Gend.d.Rés.

Vorzulegen :

- 1) Herrn Chef der Zivilverwaltung (persönlich),
- 2) Herrn Leitenden Regierungsdirektor ,
- 3) Herrn Ob.Reg.Rat Dr. Hillinger o.V.i.A.,

nachrichtlich :
Herrn Gauhauptmann.

Poročilo orožniške postaje Stainztal (Sv. Jurij ob Ščavnici), 21. 10. 1944
(ARS- posebni arhiv Rsnz)

Z vednostjo Milka Goloba, takrat menda šefa Ozne Maribor, pa sta bila oba ustreljena. Golob menda tudi ni hotel pomagati svojcem padlega znanca in skrivača Mirka Knupleža, ki so jih partizani zajeli pri Ljubljani pri poskusu pobega na Koroško.

V lokalni zgodovini tudi ni bilo znano, da so četniki zagrešili nekaj zločinov tudi nad partizani in civilist v Prlekiji.

Jože Melaher je 1949 emigriral in umrl v ZDA, SDV pa je do njegove smrti 1992 vodila dosje kot ekstremnega emigranta – četnika.

Otroški spomini na srečanje s četniki oktobra 1944

Po očetovi naravni smrti februarja 1944, smo še vedno stanovali v »Kreftovi vili«, v Biserjanah, kjer je bila tudi orožniška postaja. Nekega večera v oktobru tega leta je nekdo začel razbijati po vhodnih vratih. Z mamom sva bila sama, takrat sem bil star 9 let in pol. Dežurni na postaji, orožnik Vinko Plemenitaš, doma iz Slaptincev, je odprl vrata misleč, da gre za kakšne domače razgrajače. Ko je eden od uniformiranih prišlekov, z naperjeno puško, zavpil »Hände hoch!«, je bilo konec šale. Orožnika so takoj zvezali, pobrali orožje in prerezali telefonsko žico. Naju z mamom pa so napotili na trg v Videm, kjer naj bi imel njihov poveljnik govor. Z mamom sva po bližnjici hitro odšla k stricu Tončeku (Korošakovim) v Videm. Tudi tam sva zatekla nekaj četnikov, ki so za mizo pili jabolčnik in stricu ponujali nekakšen ciklostirani časopis in govorili, da so kraljeva vojska, četniki, ki se borijo proti Nemcem in domačim skrivačem. Zatem je njihov poveljnik, ki je edini imel nemško »šneľfajerco« z dvojico četnikov povedal, da bodo »malo podkurili« župniku Püčku, češ, da je nemčur.

Kmalu zatem pa smo zaslišali tri kratke rafale iz strojnice. Vsi smo se spogledali, kmalu nato pa je pritekel nek četnik in zavpil »Pokret«! Skozi okno smo opazovali, kako so četniki v dolgi koloni, vsak noseč po dve tri puške, zakorakali proti Čakovi.

Nismo vedeli, kdo so dejansko bili prišleki, saj smo prvič slišali za četnike in kraljevo. Stric Tonček, učitelj in gospodar, je razlagal, da gre verjetno za staro kraljevo vojsko, saj je kot rez. oficir slišal za srbske četnike. Potem nam je zapovedal, da moramo vse časopise in letake, ki so jih prišleki pustili, zažgati, rekoč, da bodo nemški orožniki začeli preiskavo.

Potem smo slišali sosedske klice in vpitje, da so ustrelili župnikovo kuharico, pa sem takoj pohitel v začasno župnišče, kjer je stanoval župnik Alojz Klobasa - Püčko, pri katerem sem bil tisto leto ministrant. Kuharica Kristina je ležala za vhodnimi vrati v mlaki krvi, nekdo je stekel po dr. Petra Sokolova, domačega zdravnika. Župnik Püčko, tako smo ga vsi klicali, je bil vidno pretresen. Vil je roke in vpil, kako bo živel brez kuharice. Nas otroke so potem nagnali domov, nekaj žensk pa je ostalo, da so mrtvo kuharico pripravile za na mrtvaški oder.

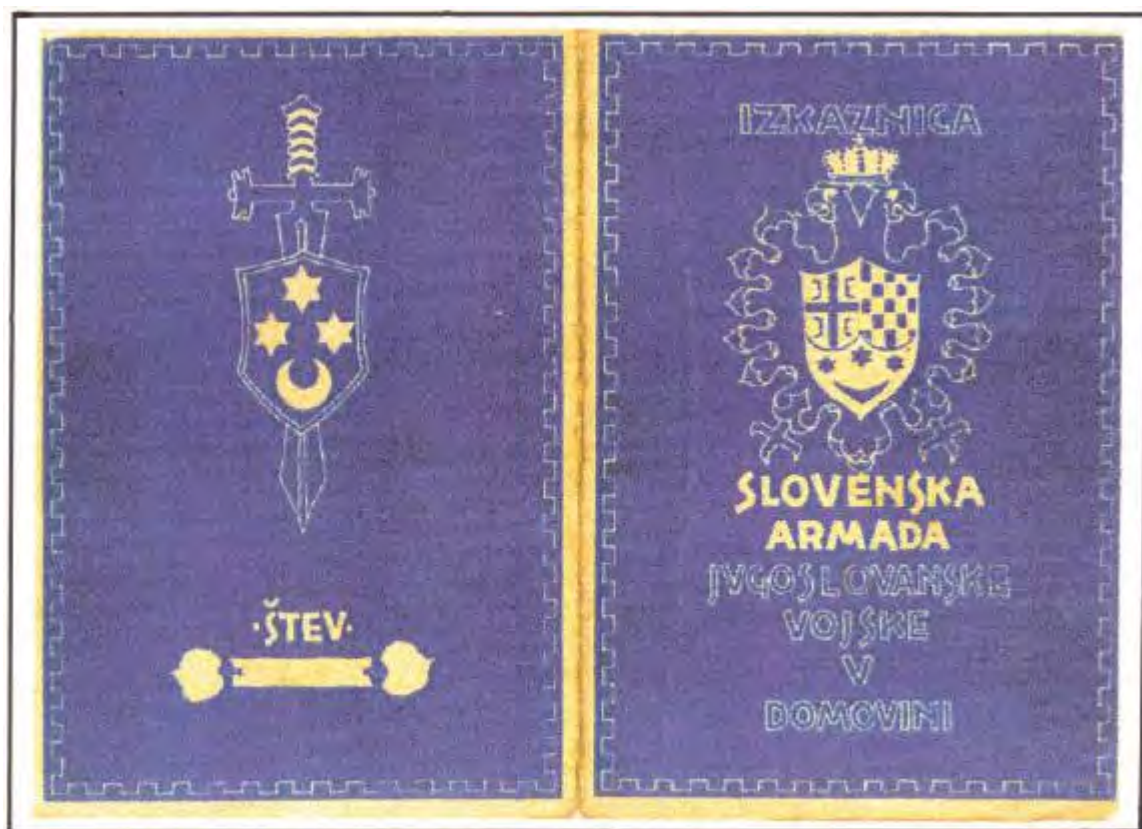
Nenavadno srečanje z bivšim četnikom po 62 letih

O četniškem »napadu« na orožniško postajo pri Sv. Juriju ob Ščavnici oktobra 1944 sem po literaturi in arhivih zbral dovolj dokumentov. Potem sem iz dipl. naloge Kaje Zupanič *Četništvo na Štajerskem* zvedel za bivšega četnika podnarednika I. H: »Rada«.

Uspel sem ga nagovoriti, pa sva se julija in avgusta 2006 sestala na njegovem domu v Celestrini pri Mariboru. Pokazal mi je svoj osebni arhiv o štajerskih četnikih in povedal, da namerava s pomočjo sorodnice istega objaviti. Mene so osebno najbolj zanimali podatki o četniškem »napadu« na orožniško postajo pri Sv. Juriju ob Ščavnici, kakor tudi o Jurjevčanih, pripadnikih tega četniške enote.

Četniki so izvedli vsega tri »napade« na Nemce – orožniške postaje pri Sv. Petru (sedaj Malečniku), Sv. Juriju ob Ščavnici in pri Sv. Trojici v Slovenskih goricah. Njihov vodja, Melaher, ni sodeloval pri nobenem napadu. Iste je vedno vodil njegov namestnik, narednik Franc Ogrizel.

Za napad na orožniško postajo pri Sv. Juriju ob Ščavnici so se odločili na predlog Tončka Megliča in Alojza Vrzela, ki sta bila doma pri Juriju. Megličeve fante, tri brate (Tonček, Stanko in Vinko) sem tudi poznal, saj smo bili kasneje sosedje z Megličevimi v Vidmu.

**Izkaznica I. H. – podnarednika »Rado«,
izdana 26. 4. 1945, pripadnika Slovenske armade JVvD
(Osebi arhiv I. H. – podnaredniki »Rado«)**

Podnarednik »Rado« je imel zapisano, da so napad pri Sv. Juriju izvedli 16. oktobra 1944, med tem ko sem mu jaz pokazal uradnik nemški dokument, v katerem je naveden 21. oktober 1944 kot pravi datum. Iz pripovedovanja podnarednika »Rada« sva potem ugotovila, da sva pred 62 leti bila oba priči tega dogodka: on kot dvajsetletni četnik, jaz pa kot devetletni fantič!

Takole sem zabeležil njegov pričevanje: Za »napad« na orožnike pri Sv. Juriju ob Ščavnici so se odločili po nagovoru treh Megličevih bratov in Verzelovega Lujzeka. Ker so osnovne podatke dobili od dveh slovenskih orožnikov, so napad izvedli zvečer

21. oktobra, ko sta onadva bila v patrulji na terenu. Eden od njih je bil gotovo bil Rudolf Krajnc – Pomorjev Rudek iz Blagūša, saj sta s Plemenitašem bila še edina dva Slovenci na orožniški postaji.

Narednik Ogrizek je odločil, da orožnike napadaje istočasno na treh mestih: tri četnike je odredil za sam napad na orožniško postajo, dve trojke pa za napad na skladišče orožja pripadnikov Wehrmanschafta v starem župnišču (predhodnega dne je Škerjanc iz Biserjan pripeljal iz Male Nedelje še dodatno orožje), kjer sta stražarila dva nemška orožnika. »Glavni« napad na štiri orožnike in njihovega komandirja, ki so bil na večerji v gostilni »Pri Pergarci« pa je osebno izvedel podnarednik »Rado« z dvema četnikoma. Kot izkušen (nemški vojak, dezertar) je nenadoma in hrupno vpadel v gostilno in zavpil »Hände hoch!« Presenečeni orožniki so prestrašeno ubogali in dvignili roke. Puške so imeli obešene, le komandir je imel na pasu tok z revolverjem. Eden od četnikov je pobral štiri puške, »Rado« pa je komandirju vzel revolver in ga obdržal kot trofejo. Akcija je dejansko trajala minuto dve, zatem pa so osramočene in lačne orožnike odvedli v staro župnišče, v sobo, kjer sta bila že zaprta dva orožnika – stražarja.

Ko je narednik Ogrizek uvidel, da je ubil župnikovo kuharico, je takoj ukazal umik četniške enote. Tako pač ni mogel »podkuriti« samemu župniku Pūčku.

Podnarednik »Rado« mi je posredoval tudi podatek, da je bil prevajalec, ko je Melaher januarja 1945 sklenil tajni dogovor s Francem Steindlom, vodjo nemškega Heimatbunda na Štajerskem.

Povedal mi je tudi, da so od Jurija bili pripadniki četniškega odreda naslednji:

- Klobasa Jože, rojen 2. 3. 1913, Jamna 19
- Meglič Anton – Tonček, rojen 14. 11. 1923, Videm 5, pozneje komandir 2. čete
- Meglič Stanko, mlajši brat
- Meglič Vinko, starejši brat, policist, najprej bil Melaherjev zaupnik, z bratoma odšel na Koroško (za njima pa tudi mati in sestra), kasneje so vsi skupaj emigrirali v ZDA
- Trstenjak Alojz, rojen 23. 4. 1923, Čakova 13
- Verzel Alojz, rojen 30. 9. 1917, Blaguš 7.

Nazadnje, maja 1945 se je Melaher Jože s 125 četniki dokaj organizirano umaknil na Koroško. Vsi so pred tem dobili izkaznico Slovenske armada Jugoslovanske vojske v domovini. Britanci so njih 75 prepeljali v Italijo, ostale pa so vrnil v Slovenijo skupaj z domobranci.

Prijava vojnega zločina pri Sv. Juriju ob Ščavnici

Šele avgusta 2011 sem od svojega znanca Romana Leljaka in raziskovalca temnih strani prleške zgodovine (pripravlja celo Črne bukve), pridobil dokument Ozne, ki ga objavljam z njegovim dovoljenjem.

Gre za prijavo vojnega zločina pod št. 17/150-46, ki jo je sestavil Loze Rižnar v toku 1946, original pa je ohranjen v ARS pod oznako Rd 0008520 (kopija).

Prijavljeni so bili »belogardisti«, z opombo, da točni podatki niso znani, le v opisu je navedeno, da so se »izdajali za vojsko Kralja Petra«.

Žrtvi naj bi bili dve, in sicer:

- Kristina Zvezić, rojena 19. 12. 1904, kuharica pri župniku v Sv. Juriju ob Ščavnici,
- Andrej (netočno, Alojz, opomba MFK) Klobasa, rojen 22. 19. 1888 v Blagušu, župnik pri Sv. Juriju ob Ščavnici, Videm 23.

Sl. št. 17/150-46.

Prijava

Prijavitelj: Porodnevalec za ugotavljanje vojnih zločinov Lajze Rižnar.

Prijavljeno: Belogardisti; točneješi podatki niso znani.

Zetve: 1.) Kristina Zvezić, rojena 19. 12. 1904, takrat kuharica v župnišču pri Sv. Juriju ob Ščavnici;

2.) Andrej Klobasa, rojen 22. 10. 1888 v Blagušu, takrat župnik pri Sv. Juriju ob Ščavnici, sedaj stanuje Videm 23, KLO Sv. Jurij ob Ščavnici.

Čas, kraj in način zločina: Dne 21. 10. 1944 ob 9 uri zvečer je zahtevala več belogardistov, oblečenih v uniforme Wehrmannschaften, ter uboraženih s puškami in pištolami, vstop v župnišče pri Sv. Juriju ob Ščavnici, kjer sta bivala župnik Klobasa in njegova kuharica Kristina Zvezić, ker ta dva nista slišala ropotanja, so belogardisti vložili vrata in ko so dospeli v predsoba, so oddali 3 strele skozi zaprta vrata v kuhinjo, kjer se je nahajala kuharica Zvezić. Dva od teh strelav sta pogodila kuharico v noge nad koleno in sta prebila žilo odvodnico, tako da je Zvezić izkravavala in v eni uri umrla. - Nato so vdrli belogardisti v župnikovo sobo, kjer je bil župnik Klobasa že v postelji, a je vstal, ko je slišal streljanje. Kritičnili so župnika na posteljo, ter so ga strahno pretepali. Uropali so mu slabo uro v vrednosti 10.000,- din in alato verižico, vredno 1.000,- din. Iščavali so se za vojsko Kralja Petra. V hiši so se zadrževali 1/4 ure, nato pa odšli nesnano kam. Župnik Klobasa je od pretepanja in preatnega strahu od takrat nekoliko na umu mejen.

Dokazi: Zetev Andrej Klobasa izpove: "Napad je bil izvršen 21. 10. 1944 ob 9 uri zvečer. S kuharico nisva čula, da bi morala odpreti. Jaz sem bil v sobi, kuharica pa v kuhinji. Belogardisti, ki so napad izvršili, so vložili hišna vrata, nato pa streljali skozi zaprta vrata v kuhinjo. Na vratih so 3 luknice. Kuharica sta zadela 2 strele v gornje koleno, ravno v glavno žilo, vsak v svojo nogo. Ali so streljali z ručnimi pištolami, ali pištolami, sam ne vem, ker so bili uboraženi z obročmi. Nato so prišli v sobo, kjer sem ležal, jaz na postelji. Hito njih je šest. Mislim, da so bili v uniformah Wehrmannschaften. Bilo so me nestrupeli in pretepali na postelji ležečega. Uropali so mi slabo, zelo dragoceno uro na 18 kamnov, firme "Waltham", vredno 10.000,- din in med pretepanjem so mi nasilno vseli iz belavniške slote verižico, vredno 1.000,- din. V hiši so se zadrževali kakšnih 15 minut. Iščavali so se za vojsko kralja Petra. Odšli so tudi s nekaj avtom v smeri proti Čakovci. Po napadu sem ležal na zdravniku, ki ni pa ni upal takoj priti, a ko je prišel, je bilo že prepozno in je kuharica že izkravavala. Od tega napada, ki sem bil tako strahno bit na glavi in od strahu radi mrtve kuharice in streljanja se je moja psiha toliko tako poslabšala, da nisva več za nobeno službo".

Sert radikalni - svetovni sodnik

Porodnevalec (Lajze Rižnar).

Prijava vojnega zločina - umora
pri Sv. Juriju ob Ščavnici 21. 10. 1944
 (ARS, Ozna. št. 17/15-46, kopija pri R. Lejaku)

Dne 21. 10. 1944 ob 21. uri je šest belogardistov zahtevalo vstop v župnišče. Ker jih župnik in kuharica nista slišala, so vdrli skozi vhodna vrata in nato s tremi strelami v predsoba vrata izsili vstop (netočno, trije streli so bili na vhodnih vratih, obdanih z obarvano pločevino, opomba MFK). Dva od izstreljenih nabojev sta zadela kuharico v obe nogi iznad kolena, prebili žili odvodnici in v eni uri je izkravavala (netočno, okrog deset minut po oddanih strelah sem zatekel kuharico mrtvo, pa zato župnik ni sprejel

predloga, da pokličejo zdravnika, narednik Ogrizek je takoj zatem ukazal umik proti Čakovi, opomba MFK).

Nato naj bi »belogardisti« vdrli v župnikovo sobo in ga ¼ ure ležečega v postelji »strašno« pretepali in ga oropali – vzeli zlato uro in verižico, oboje v vrednosti 11.000 din. Sam naj bi odšel po zdravnika, ki pa je prišel prepozno (netočno, oba s kuharico sta bila v spalnih srajcah, župnik ni bil videti pretepen, ne verjamem, da so prek mrtve ali ranjene kuharice vstopili v kuhinjo in spalnico z dvema posteljama, da bi pretepali in oropali župnika, župnik je bil zajetno debel in seveda ni »tekel« po zdravnika, to je storil eden od sosedovih fantov, zdi se mi Horvatov Dušan, opomba MFK).

Župnik Klobasa naj bi celo izjavil, da po omenjenem napadu, ko so mu ubili kuharico in ga »strašno bili po glavi«, ne bil več za »nobeno službo« (netočno, s prijateljem, Maksom Horvatom, sva mu družno ministrirala vse do maja 1945, opomba MFK).